

Lőrinczy György:
CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY

Tiszteljétek a költőket, az írókat és a művészeket, mert ők nemzetünk legnagyobb jótevői! Ők azok, akik alkotásukkal mulattatnak, gyönyörködtetnek és tanítanak bennünket egyszerre. Akik szívünket a legszentebb érzésekre tüzelik, elménket megtermékenyítik, lelkünket nemesítik. Mikor a nemzet a szenvedések súlya alatt roskadozik, ők vigasztalják, bátorítják s mikor a jólét verőfénye ragyog a haza fölött, ők dicsőítik meg a nemzet örömét. Tiszteljétek a költőket, írókat és a művészeket!

Egyebet úgysem adhatunk nekik tiszteletünknel, szeretetünknel, hálánknál és kegyeletünknel. Mert ők maguk sem vágyakoznak díszre, méltóságra, hatalomra, gazdagságra, kitüntetésre, csak arra, hogy azzal a teremtő lelki erővel, amivel az Isten megajándékozta őket, nemzetünknek és az emberiségnek használhassanak, szívét, lelkét javítsák, tökéletesítsék. S mindezen kívül a magyar költőnek, a magyar írónak még más külön érdeme is van, az, hogy gyönyörű szép magyar nemzeti nyelvünket művelik. Hajdanta különösen nagy szükség volt arra. A magyar nyelven hazánkban jóformán csak a szegény nép beszélt és dalolt, ellenben a hivatalokban latin nyelven írtak és beszéltek s az úri házakban a német meg a francia nyelv volt a divatos. A magyar költők és a magyar írók érdeme, hogy az idegen nyelveket lassanként kiszorították a hazából s a magyar nyelvet mindenkiel megkedveltették. Mert az ő műveikből látta meg mindenki, hogy milyen szép nyelv a magyar nyelv s hogy magyar nyelven is éppen olyan szép verseket meg elbeszéléseket írhat, mint akármelyik más nyelven. Aki tud.

Persze azokat, akik a nemzeti nyelvért való lelkesedéssel így munkálkodtak, sokáig, sokszor nem értették meg vagy félreértették a kortársaik. E miatt aztán tömérdek szenvedés jutott nekik osztályrészül. Félték tőlük, mintha valami veszedelmes újítás szószólói volnának vagy pedig lenézték, megvetették vagy csúfolták őket. Tintanyalóknak, versfaragóknak csúfolták, azok, akik nem értették, nem tudták, hogy az irodalom a legtisztább, legnemesebb szórakozás, mely a fogékony lélek legjobb tehetségeit fejleszti, tökéletesíti. Pedig sokan voltak mindig, akik ezt nem tudták.

Azok között a költők között, akiknek a sorsa amiatt, hogy koruk félreértette, oly ki-mondhatatlanul szomorú volt, talán legislegtöbbit szenvedett a szegény debreceni diák: *Csokonai Vitéz Mihály*. Debrecenben született, 1773-ban s ott is növekedett föl az ősi kollégiumban, ahol már diákkorában is kimagaslott fényes és sokoldalú tehetségével, szorgalmával és munkásságával a tanuló társai közül. Neki még az sem volt elég, amit a kollégiumban a történeti, bölcsészeti, és természettudományokból tanulhatott. A tudásra szomjas lelke nem tudott betelni a tanulás nemes gyönyörűségével. Megtanulta a német és a francia nyelvet is, hogy ezeknek a nagy nemzeteknek a művelt irodalmát is megismerhesse.

Mikor aztán a kollégiumból kikerült volna, nagy tudománya iránt való megbecsülésből mindjárt ott is marasztotta a tudós tanári kar, hogy tanítsa a diákokat az irodalom, a bölcsészet remekműveit.

Tanította is Csokonai. Csakhogy már akkor vidám lelkére nagyon ránehezedett a nemzeti bánat. Az idegen nemzetek irodalmából nem csak azt tanulta meg, hogy milyen nagy, milyen művelt nemzet a német, a francia, az angol, hanem azt is, hogy a magyar irodalom milyen messze elmaradt a nagy nemzetek irodalmától. Mélyen érző magyar

szívének kimondhatatlan bánatot szerzett ez a tapasztalás. És azontúl az lett a legforróbb vágya, hogy előbbre vigye a magyar irodalmat. A tiszta, hamisítatlan magyar nyelvet művelte. Meg akarta tisztogatni mindattól a sok idegenszerűségtől, amit beléje csempészték a latin, a görög, kivált pedig a német nyelvből. Meg akarta mutatni, hogy a magyar nyelven, magyar versformákban sokkal szebb költői műveket lehet alkotni, amiket a latin versformákon az akkori költők írtak. Csokonai olyan verseket, olyan műveket akart és tudott írni, amiket minden magyar ember megértsen. A nép is. Mert az a nemzetnek a gyökere, annak a lelkét kell legjobban művelni. Ha a nép elvesz, elvesz a nemzet is. És aztán mihaszna is ír a költő, az író, ha azt, ami ír, a nép milliói meg nem értik?

Amit Csokonai Vitéz Mihály írt, azt megértette minden magyar ember. Csakhogy éppen azok, akik műveltségüknél fogva legjobban megérthették volna, műveit is, törekvéseit is, éppen azok értették félre. Hiába fogta pártját Kazinczy Ferenc, a nagy író és nyelvújító, aki hamar fölismerte Csokonaiban az igazi, a hivatott, a lánglelkű magyar költőt, ellenségei áskálódásai miatt végre is meg kellett válnia a debreceni kollégiumtól.

Nyakába vette a világot. Sok ideig Bicskén, Kovács Sámuel nevű néptanítónál lakott, majd Komáromban, végre a Dunántúl kies vidékein kóborolt.

A régi magyar nemes udvarházakban mindenütt szívesen látták és fogadták a költőt. Széchényi Ferenc és Festetics György gróf segítette is, de Csokonai legszívesebben s legtovább időzött Sárközy Fejér megyei alispán pettendi kastélyában, ahol a környékbeli magyar lakosság ősmagyar szokásai, életmódja között a költő vidám, derűs, tréfás verseivel szinte otthonra talált.

Majd Kazinczyt kereste föl, aki álladóan szeretettel és sok jó tanáccsal támogatta, sőt arra is törekedett, hogy a Csokonai szép költeményei összegyűjtve, könyvben kerüljenek a közönség elébe. De ez csak a költő álma maradt. Egy-egy vékonyka füzetbe meg-megjelentek imitt-amott a versei. A dalaira többnyire bécsi zeneköltők csináltak nótát s azok között a világhírű Haydn is érdemesnek tartotta erre a Csokonai A pillangóhoz című ódáját. Hátha még a Csikóbőrös kulacsról írott tréfás dalát ismerte és megértette volna! Hejh! Sokat mulattak amellett apáink, nagyapáink! Évtizedeken át, a nemzeti élet gyásznapjaiban az vigasztalta, derítette föl a búsuló magyarságot!

A Csokonai Vitéz Mihály küzdelmes élete nagyon rövid volt. A sok munka, a sok bánat, ami érte, korán elpusztította életerejét. Dunántúli vándorlásából s Kazinczy társaságából már betegen ő is odasietett, ahol minden ember legjobban megpihen az élet küzdelmei között: az édesanya melengető szívéhez. Hazatért Debrecenbe. Betegen, megtörve, de mégis örömtől repeső szívvel; boldogan, hogy az édesanyja szerető szívéhez, ősi hajlékába térhet. Már akkor a nevét szárnyéra kapta a hír s azt hitte, hogy édesanyját boldoggá teszi, örömet szerez neki a fia dicsősége. Akkor érte a legnagyobb csapás. Debreceni bogárhátú ősi házikójuk a tűzveszedelemnek esett áldozatul, tövig leégett. Sokkal szegényebb volt ő is, édesanyja is, semhogy újra tudta volna azt építeni. Hasztalanul dolgozott, annyit nem bírt keresni, hogy gond nélkül megélhetett volna. S a sok szenvedés, aggodás s nélkülözés végre is korán sírba vitte. Még harminckét éves sem volt, mikor a debreceni árnyékos temetőben elhantolták.

Művei csak akkor indultak el voltaképpen arra a diadalmas útra, amelyen azóta a magyarság szívét meghódították. Nevét a magyar irodalomtörténet azoknak a költőknek a sorába iktatta, akik a magyar nemzeti érzésnek, gondolkodásnak, a magyar ízlésnek, nyelvnek, versnek nemcsak utat törtek, de alkotásaikkal dicsőséget is szereztek.

Oda, ahonnan valaha az élő Csokonait száműzték, büszkén vitték vissza a holt Csokonait. Tudniillik ércből öntött szobrát, melynek mintáját a híres magyar szobrász: Izsó Miklós véste meg, éppen a kollégium előtt állították föl 1871-ben.

Ebben az elmúlt 1905-ik esztendőben már éppen száz esztendeje, hogy Csokonai Vitéz Mihály elköltözött az élők közül. A gyásznak ezen a késői évfordulóján, mintha feltámadt volna – műveiben. Költők és írók ünnepelték a magyar tréfák, magyar dalok, magyar érzések és magyar gondolatok vidám és szomorú lantosának dicsőségét s emlékezetének a magyar irodalom legnagyobb történettudósa, Beöthy Zsolt, ékesen szóló ünnepi beszédben áldozott. Az utókor e hálás magasztalása ott marad Csokonai Vitéz Mihály szobra előtt, művei pedig gyönyörködtessék, vidítsák és lelkesítsék a magyarság újabb meg újabb nemzedékeit. Ivadékról-ivadékra, évszázadról-évszázadra!

In: *Az Én Ujságom Naptára, 1906.*